

تحلیل زیبایی‌شناسی عینی‌گرا در معماری پهلوی در شهر تهران

۱۴۰۳/۰۹/۰۸

تاریخ دریافت مقاله :

۱۴۰۳/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله :

رویا کیهانی^۱لیلا زارع (نویسنده مسئول)^۲

چکیده

پژوهش حاضر به تحلیل زیبایی‌شناسی از نگاه عینی‌گرایی در معماری دوره‌ی پهلوی در تهران پرداخته‌است. یکی از بارزترین و مهم‌ترین خصوصیات معماری آفرینش بنایی زیبا با ایجاد حسی خوشایند در کاربران می‌باشد؛ علم زیبایی‌شناسی نیز درک همین عوامل است که موجب ادراک زیبایی می‌شود. در واقع زیبایی‌شناسی توضیح فرآیند چرایی زیبایی و چگونگی درک و تحلیل افراد در برخورد با اثر است. دو دیدگاه متفاوت برای درک زیبایی‌شناسی وجود دارد؛ عینی‌گرا و ذهنی‌گرا، دیدگاه عینی‌گرا متأثر از تفکرات ذهنی است که ذهن بدون تجلی و عینی‌شدن نمی‌تواند زیبایی ماده را درک کند اما دیدگاه ذهنی‌گرا بسیار پیچیده است و فرهنگ و الگوهای زیسته نیز در ادراک دخیل می‌شوند که حاصل مشاهده و آزمایش می‌باشد؛ لذا در این پژوهش با توجه به تعمیم‌پذیر نبودن زیبایی‌شناسی ذهنی‌گرا، با نگاه به معماری تاریخی دوره‌ی پهلوی با نگاه عینی‌گرایی قصد بر تحلیل زیبایی‌شناسی بناهای انتخابی می‌باشد. همچنین معماری بناهای پهلوی نیز دچار تغییر و تحولی اساسی در تهران شده‌اند؛ معماری این دوره به دو بخش اول و دوم تقسیم می‌شود؛ که در پژوهش حاضر در نظر است تا با تحلیل زیبایی‌شناسی بناهای دوره‌ی اول و دوم پهلوی، سیر زیبایی‌شناسی این دوره مورد واکاوی قرار گیرد. این پژوهش با توجه به سنت کیفی تحقیق و با روش تحلیلی-توصیفی و تطبیقی، مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، تحلیل و آنالیز داده‌ها و برداشت میدانی در تلاش است تا ویژگی‌های زیبایی‌شناسی عینی را در هشت بنای دوره‌ی پهلوی که عبارت است از دبیرستان البرز، موزه ایران-باستان، ایستگاه راه‌آهن، ساختمان بانک ملی ایران، موزه فرش، موزه هنرهای معاصر، برج آزادی و ساختمان مجلس سنا بررسی نماید. نتایج نشان می‌دهد که مولفه‌ی زیبایی‌شناسی فرم معماری و وحدت و تنوع در همه‌ی بناها وجود داشته و امری اساسی در شکل‌گیری و ادراک زیبایی‌شناسی بناها در این دوره می‌باشد.

کلمات کلیدی: زیبایی‌شناسی عینی‌گرا، خانه‌های پهلوی، معماری خانه‌های پهلوی، تحلیل زیبایی‌شناسی.

۱. پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار مرکز تحقیقات اقتصاد خلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، تهران، ایران. (پست الکترونیک: zare@wtiau.ac.ir)

مقدمه

بی‌گمان، جمال یا زیبایی بهترین پدیده در جهان هستی می‌باشد و ادراک زیبایی مهم‌ترین امتیازی است که به انسان‌ها عطا شده‌است. انسان همیشه در حال درک زیبایی‌ها و مواجهه با آنها و در نهایت سعی در آفرینش زیبایی دارد. بسیاری از نظریه‌پردازان از زمان افلاطون تا دوره‌ی معاصر سعی در کشف زیبایی‌ها دارند؛ زیبایی‌شناسی در آغاز تجربی بوده و به مرور زمان به امری نظری تبدیل شده‌است و در نهایت در قرن هجدهم وارد فلسفه شده‌است. در حال حاضر با توجه به اینکه زیبایی‌شناسی پدیده‌ای تازه نیست اما توجه بسیاری از پژوهشگران و علی‌الخصوص معماران را به خود جلب کرده‌است و پژوهشگران به دنبال درک معیارها و مولفه‌های زیبایی‌شناسی و آفرینش آن در بناهای معماری دارند.

تاریخ معماری ایران همواره دستخوش تحولات بزرگی بوده‌است. پس از سال‌ها ثبات در زمینه‌ی معماری، در دوره‌ی حکومت پهلوی و به دلیل داد و ستد با کشورهای اروپایی نظیر روسیه، انگلیس و تا حدی آلمان، کشور در ابعاد مختلف تحت تأثیر نفوذ فرهنگ، علوم و فلسفه‌ی غرب قرار گرفت و نهادهای اجتماعی و علمی و مدنی به ظاهر جدید به وجود آمدند. همچنین در این دوره معماران به عناصر معماری دوره ساسانیان و هخامنشیان توجه بیشتری پیدا کردند؛ دوره‌ی پهلوی، آغاز تغییرات وسیع است، این تحولات تقریباً در همه‌ی زمینه‌ها ایجاد شد؛ تغییراتی که تفاوتی اساسی نسبت به سیر تاریخی گذشته‌ی آن داشت.

در این پژوهش در نظر است ابتدا با بررسی سیر تحول زیبایی‌شناسی از منظر عینی‌گرایی به مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی‌گرا دست یافته و در مرحله‌ی دوم مولفه‌های زیبایی‌شناسی در بناهای دوره‌ی اول و دوم پهلوی در شهر تهران، در بناهایی همچون دبیرستان البرز، موزه ایران-باستان، ایستگاه راه‌آهن، ساختمان بانک ملی ایران، موزه فرش، موزه هنرهای معاصر، برج آزادی و ساختمان مجلس سنا مورد بررسی قرار گیرد.

بنابراین مسئله اصلی پژوهش تحلیل مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی‌گرا در معماری هشت بنای پهلوی در دوره‌ی اول و دوم در شهر تهران می‌باشد. برای دستیابی به امر فوق لازم است تا به سوالات زیر پاسخ داده شود: ۱- مولفه‌های زیبایی‌شناسی از دیدگاه عینی‌گرایی بر چه عواملی استوار هستند؟ ۲- سیر تحول معماری دوران پهلوی به چه صورت بوده و بر اساس چه عواملی اتفاق افتاده است؟ ۳- چگونه مفاهیم بنادین زیبایی‌شناسی عینی‌گرا در بناهای دبیرستان البرز، موزه ایران-باستان، ایستگاه راه‌آهن، ساختمان بانک ملی ایران، موزه فرش، موزه هنرهای معاصر، برج آزادی و ساختمان مجلس سنا بازتاب یافته‌اند؟

بر این اساس سعی شده‌است تا با توجه به سنت کیفی تحقیق، با روشی توصیفی-تحلیلی و رویکردی تطبیقی-تفسیری به شناخت مولفه‌های لازم در باب زیبایی‌شناسی پرداخته و آنها را در هشت بنای دوره‌ی اول و دوم پهلوی در شهر تهران بررسی نمود.

۲- پیشینه پژوهش

پیشینه‌ی پژوهش حاضر به دو دسته تقسیم می‌شود: ۱- زیبایی‌شناسی عینی‌گرا و ۲- معماری دوره‌ی پهلوی؛ که سعی شده‌است در جدول ۱، پیشینه‌ی مربوطه جمع‌آوری شود.

جدول ۱: پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان	نویسنده	سال	بررسی ملاحظات انجام‌شده	نتیجه	روش تحقیق
۱	بازشناخت ابعاد عینی و ذهنی زیباشناسی معماری اسلامی در دوران معاصر	محمدصادق کریمی و ابراهیم مرادی	۱۳۹۹	این پژوهش به ابعاد زیبایی‌شناسی از بعد عینی و ذهنی می‌پردازد. سپس معیارهای زیبایی‌شناسی را بر اساس شاخص‌های معماری اسلامی معرفی می‌کند. سپس به توضیح فرم، فضا، هندسه، عناصر، تزئینات، حس مکان، وحدت و تنوع می‌پردازد.	ناظر با حضور فیزیکی در محیط و مکان معماری از طیف کثیری از ویژگی‌های فیزیکی مانند: فرم، فضا، تزئینات و انبوه زیادی از ویژگی‌های مختلفی که باعث به وجود آمدن حس لذت در بنا می‌شود مواجه می‌شود.	تحلیلی-کاربردی
۲	گونه‌شناسی و مقایسه-ی تطبیقی رویکردهای پژوهشی در مطالعات حوزه زیبایی‌شناسی معماری	سمیه موسویان، بهناز امین-زاده گوهریزی و آزاده شاهچراغی	۱۴۰۰	در این پژوهش به بررسی مولفه‌های تاثیرگذار رویکرد مطالعاتی، پیداکردن نظام-های علمی و فکری موجود در این حوزه از روش واکاوی مطالعات دوره‌ی معاصر پرداخته‌است.	آگاه‌سازی مفهوم در رابطه با رویکردها و روش‌های مطالعه‌ی زیبایی‌شناسی معماری، باید ارجح‌تر از مولفه‌های شناختی و یا ادراکی باشد و بسط پیدا کند.	توصیفی، تحلیلی محتوای کیفی و رویکرد تطبیقی-تفسیری
۳	تطبیق زیبایی‌شناسی در فلسفه افلاطون و دکارت	سیمین اسفندیاری	۱۳۹۲	این پژوهش در ابتدا به تعاریف اولیه در باب زیبایی‌شناسی می‌پردازد. سپس به بررسی مولفه‌های زیبایی‌شناسی از نظر افلاطون و زیبایی‌شناسی سوپرتکنیوسم دکارت می‌پردازد.	زیبایی‌شناسی از منظر افلاطون زیبایی‌ای محسوس یا به اصطلاح سایه، خود اثر یا شکل زیبایی است؛ ولی این امر با ظهور دیدگاه دکارتی یا کانتی امر محسوس را از معنا تهی می‌کند.	تطبیقی
۴	تبیین مولفه‌های زیبایی‌شناسی معماری مبتنی بر تجربه مخاطب (مورد پژوهی: بناهای فرهنگی شاخص تهران)	سمیه موسویان، بهناز امین-زاده گوهریزی	۱۴۰۱	در این پژوهش به بررسی و شناخت شاخصه‌های اثرگذار در زیبایی‌شناسی معماری پرداخته‌است که در چهارچوب کلی کیفیت‌های زیبایی‌شناسی قرار می‌گیرد.	در شکل‌گیری تجربه زیبایی‌شناسی معماری مجموعه مولفه‌های ادراکی، انگیزشی، حسی، حرکتی، شناختی، رفتاری و هیجانی هر کدام نقش موثری در فرآیند ادراک زیبایی‌شناسی دارند.	کیفی با رویکرد فلسفی پدیدارنگاری و قصد پژوهش تفسیری و منطق پژوهش استقرایی است.
۵	بررسی مولفه‌های جدید معماری در دوره پهلوی	احمدرضا کابلی و سیده فائزه موسوی	۱۳۹۸	تغییرات بنیادین در اکثر جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی با شروع حکومت پهلوی در سال ۱۳۰۴ ایجاد شد. این پژوهش به دنبال بررسی مولفه‌های جدید در این دوره می‌باشد.	در این دوره سرعت در ساخت و ساز افزایش یافته و بناهایی حجیم و گسترده در ایران شکل گرفت. در واقع سرعت ساخت و ساز باعث ایجاد نگاه اقتصادی به معماری شده‌است؛ که نوعی معماری یادبودی است.	توصیفی-تحلیلی
۶	تحلیل کیفی بناهای	نورمحمد	۱۳۹۹	هدف مقاله، ارائه‌ی تعریف	ابعاد سازه‌ای تکنونیک	ترکیبی

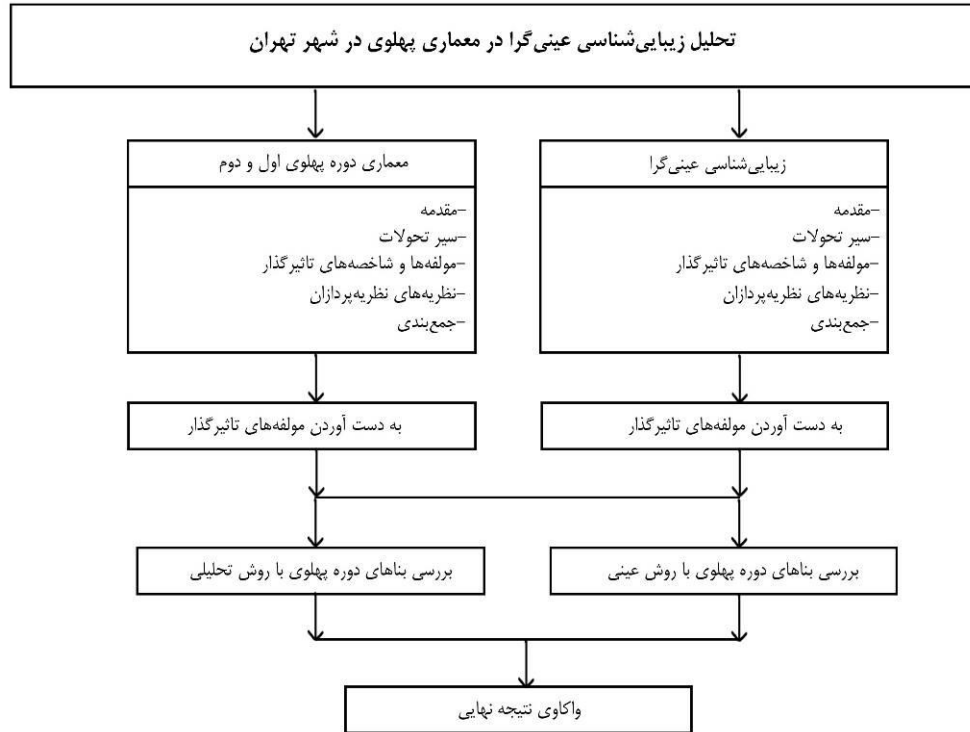
	عمومی معماری معاصر ایران در دوره‌ی پهلوی دوم با رویکرد تکنونیک معماری	افشاری و بیژن کلهرنیا و سیدعلی نوری		دقیقی از خوانش تکنونیک معماری، شناخت وحدت یا انفصال سازه، ساخت و معماری، شناخت تحلیلی و تعیین عوامل مؤثر بر ایجاد وحدت فضایی و ساخت به عنوان یکی از ابعاد روشن نشده‌ی معماری در ایران است.	معماری با مؤلفه‌های مختلف خود، به نسبت سایر مؤلفه‌ها در خوانش تکنونیک معماری بناهای عمومی معاصر ایران مربوط به دوره‌ی پهلوی دوم حضور بیشتری داشته است.	تفسیری-تاریخی و کمی با استفاده از نرم‌افزار SPSS
۷	بررسی اثر ملی‌گرایی بر معماری دانشگاه‌های ایران دوره پهلوی	فائزی یزدانی رستم و شاهین خلیلیان	۱۴۰۰	این پژوهش قصد دارد تا اثبات کند مبحث ملی‌گرایی فقط مربوط ملی‌گرایی معاصر در قالب دیدگاهی سیاسی نبوده و می‌خواهد تعریف جدیدی را در قبال ملی‌گرایی تاریخی که جایگاهی مداوم در طول تاریخ داشت، ارائه دهد.	نکات قابل درنگی در معماری پهلوی اول و دوم نمایان است که شامل استفاده از الگوهای تکرارشونده معماری در فرم، تزئینات و کیفیت ساخت وساز و مصالح هست.	تحلیلی-توصیفی
۸	واکاوی نشانه‌شناسی تحول معنای اجتماعی-فرهنگی خانه‌های شهری همدان در سه دوره‌ی قاجار، پهلوی و معاصر	محمدرضا افشاری بصیر، منوچهر فروتن و محمدمهدی سروش	۱۴۰۲	در این پژوهش به واکاوی نشانه‌ها در هر اثر معماری به عنوان خانه به مثابه‌ی یک متن پرداخته تا مشخص شود چگونه لایه-های متن در سطوح مختلف با یکدیگر ارتباط داشته‌اند.	تحول معنایی اجتماعی-فرهنگی در مورد همه‌ی خانه‌ها یکسان اتفاق نیفتاده‌است، به گونه‌ای که در برخی فضاها، معنای خانه به طور کلی تغییر کرده‌است.	توصیفی-تحلیلی و کاربردی

با توجه به بررسی پیشینه‌ی پژوهش‌های انجام‌شده دو دسته‌بندی کلی برای پژوهش وجود دارد؛ اولین دسته‌بندی مربوط به زیبایی‌شناسی عینی‌گرا و دومین دسته‌بندی مربوط به بناهای دوره‌ی پهلوی می‌باشد. تاکید پژوهش‌های پیشین در مورد زیبایی‌شناسی به توصیف مفهوم زیبایی‌شناسی، نقش نما در ادراک زیبایی‌شناسی، نقش درک مخاطب در زیبایی‌شناسی و یا بررسی عوامل زیبایی‌شناسی عینی و ذهنی در معماری اسلامی دوران معاصر می‌پردازد و هیچ‌کدام از پژوهشگران پیشین در مقوله‌ی زیبایی‌شناسی عینی در بناهای پهلوی، پژوهشی انجام نداده‌اند. از طرفی پژوهش‌های پیشین تحت عنوان معماری پهلوی صرفاً به بحث طبقه‌بندی معماری پهلوی، گونه‌شناسی آنها یا نشانه‌شناسی آن پرداخته‌اند؛ که هیچ پژوهشی به تحلیل زیبایی‌شناسی عینی در معماری بناهای دوره‌ی اول و دوم پهلوی در شهر تهران نپرداخته‌است. بنابراین نوآوری این پژوهش در راستای خلاهای موجود در پژوهش‌های گذشته این است که مقوله‌ی زیبایی‌شناسی عینی‌گرا را در هشت بنای دوره‌ی پهلوی که در شهر تهران واقع شده‌اند را تحلیل نماید.

۳-روش تحقیق

برای ایجاد شالوده منسجم در این پژوهش از روش‌های مختلفی استفاده شده‌است. از روش پیمایشی برای شناخت بناهای قدیمی استفاده شده‌است؛ به این صورت که ابتدا تمامی بناهای مهم دوره‌ی اول و دوم پهلوی را شناسایی کرده و سپس بناهایی که در تهران، در یک دوره‌ی زمانی و در یک محدوده‌ی کالبدی بودند انتخاب شد؛ در نهایت هشت بنای مهم با معماری شگرف انتخاب شد. در این پژوهش با توجه به سنت کیفی تحقیق با روش توصیفی به توصیف مولفه‌های معماری دوره‌ی پهلوی پرداخته شده‌است و از روش تحلیلی برای شناخت و مقایسه مولفه‌ها و ارتباط فضایی در بناهای پهلوی

استفاده شده‌است؛ همچنین رویکرد پژوهش تطبیقی-تفسیری می‌باشد. برای به دست آوردن نتایج مطلوب و بیان پاسخ به سوال‌های پژوهش، در این پژوهش گردآوری اطلاعات با تکنیک کتابخانه‌ای مانند کتاب‌ها، مقاله‌ها، نقشه‌ها، عکس‌ها و فیلم‌های بناها و همچنین برداشت میدانی به جمع‌آوری اطلاعات درباره‌ی هشت بنای دوره‌ی اول و دوم پهلوی در شهر تهران پرداخته‌شد. چارت مبانی نظری در شکل ۱، تعبیه شده‌است.

شکل ۱: ساختار پژوهش

۴-چارچوب نظری پژوهش

زیبایی‌شناسی درک فرد در اولین مواجهه با یک اثر است. مقوله‌ی ادراک زیبایی‌شناسی امری ذهنی است که به دو دسته-ی زیبایی‌شناسی عینی‌گرا و زیبایی‌شناسی ذهنی‌گرا تقسیم می‌شود. زیبایی‌شناسی ذهنی‌گرا بسیار پیچیده‌تر از زیبایی‌شناسی عینی‌گرا است و فرآیند ذهنی‌ای که مغز فرد در برخورد یک اثر، تجزیه و تحلیل می‌کند را واکاوی می‌کند؛ زیبایی‌شناسی ذهنی‌گرا به عواملی همچون فضای معماری، محیط و مکان، معنا و مکان و حس مکان وابسته است. اما زیبایی‌شناسی عینی‌گرا که بحث اصلی در این پژوهش می‌باشد؛ دلیل زیبایی یک اثر را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد. بنابراین در این بخش ابتدا به تعریف و تحلیل زیبایی‌شناسی عینی‌گرا پرداخته می‌شود و سپس معماری دوره‌ی پهلوی به صورت کامل واکاوی خواهد شد.

۴-۱-زیبایی‌شناسی عینی‌گرا

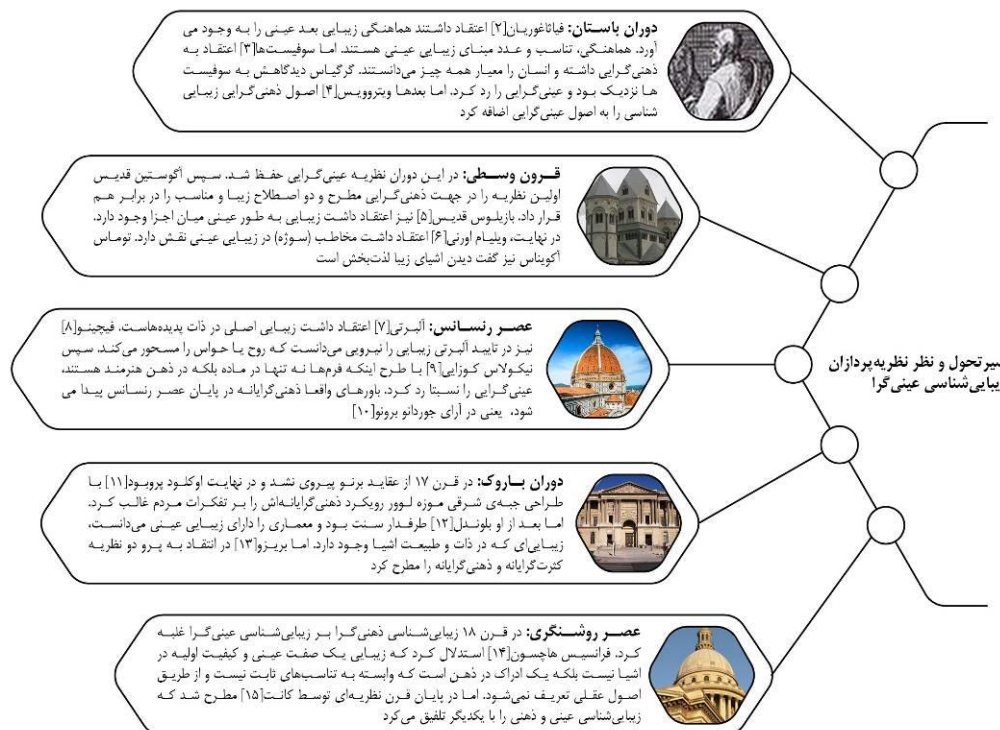
زیبایی‌شناسی از ریشه‌ی یونانی استتیک [۱] برگرفته شده‌است که به معنای ادراک حسی می‌باشد. این لغت علاوه بر احساس بر ادراک حسی نیز دلالت می‌کند و در نهایت «ادراک از طریق حواس» معنا پیدا می‌کند. در نتیجه اصطلاح «استتیک» مخصوص به ادراک آثار هنری و زیبایی نمی‌باشد، بلکه به هر نوع ادراکی که مبتنی بر حواس است؛ دلالت دارد (اسفندیاری، ۱۳۹۲).

زیبایی‌شناسی در معنای امروز کاملاً نو بوده و مبانی خاص و ویژه‌ی خودش را دارد. دو دیدگاه متفاوت در برخورد با زیبایی‌شناسی وجود دارد؛ اولین دیدگاه عینی و دومی ذهنی می‌باشد. دیدگاه عینی متأثر از تفکرات ذهنی است و نکته‌ی مهم این است که ذهن بدون تجلی و عینی‌شدن، زیبایی ماده را نمی‌تواند درک کند (کریمی و همکاران، ۱۳۹۹).

پذیرفتن زیبایی به صورت قطعی و به منزله‌ی واقعیتی عینی و خارجی، باعث شک و تردید تعداد زیادی از نظریه‌پردازان می‌باشد؛ عده‌ای اعتقاد دارند که در پذیرفتن غلبه وجه عینی بر وجه ذهنی در ادراک زیبایی‌شناسی جای تردیدی وجود ندارد. عینی‌بودن زیبایی، امری قطعی و پذیرفته شده نیست؛ بلکه موضوع چالش برانگیزی است که عمده‌ی بحث‌های زیبایی‌شناسی حول محور آن صورت می‌گیرد. برخی از معیارها نمایانگر غلبه‌ی وجه عینی در زیبایی‌شناسی هستند؛ مانند: محدود بودن قضاوت درباره‌ی زیبایی‌شناختی و زیرمجموعه‌های آن، اهمیت توجیه عقلانی، اهمیت استفاده از مولفه‌های بارز در قضاوت زیبایی‌شناسی که با ادراک این شاخصه‌ها می‌توان غلبه‌ی وجه عینی بر ذهنی زیبایی‌شناسی را به خوبی درک کرد (خلوصی و همکاران، ۱۳۹۲).

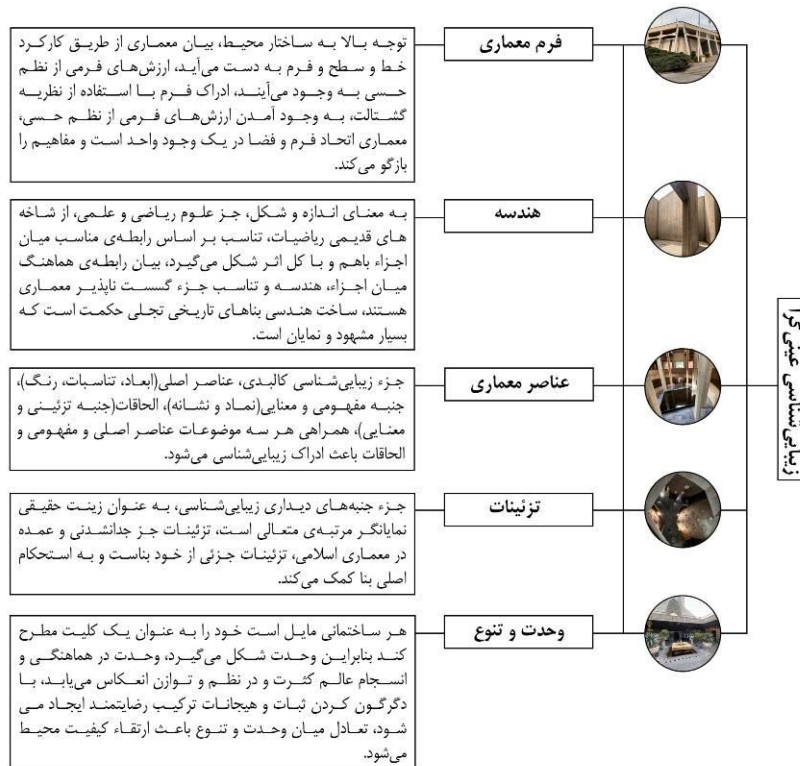
روند ادراک زیبایی‌شناسی ذهنی به اینگونه است که تجربه‌ای لذت‌بخش در فرد به وجود می‌آید؛ در واقع از تمامی مفاهیم، باورها و هدف عملکردی جدا می‌شود. در هنگام مواجهه با زیبایی‌شناسی ذهنی علاوه بر عوامل حسی، فرهنگ و الگوهای زیست ما نیز دخیل هستند. در واقع مقوله‌ی ذهنی توجه زیادی به تفکر و مقوله‌ی عینی تأکید بسیاری بر تجربه دارد. تجربه ماحصل دو امر مشاهده و آزمایش است. مشاهده درک جزء به جزء پدیده‌هاست و آزمایش مشاهده‌ای است که با مداخله‌ی انسان صورت می‌گیرد. درست است که تجربه امری عینی است اما از وجه ذهنی جدا نیست؛ زیرا شروع هر اتفاق و افکاری در ذهن انسان صورت می‌گیرد.

زیبایی‌شناسی عینی سیر تحول بسیاری را از قرون وسطی تا عصر روشنگری گذرانده‌است. در شکل ۲ می‌توان سیر تحول و نظر نظریه‌پردازان زیبایی‌شناسی عینی‌گرا و همچنین منتقدین آنها که معتقد به زیبایی‌شناسی ذهنی‌گرا هستند را مشاهده نمود.

شکل ۲: سیر تحول و نظر نظریه‌پردازان زیبایی‌شناسی عینی‌گرا

بنابراین با توجه به مطالب فوق، می‌توان مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی‌گرا را به پنج مورد فرم معماری، هندسه، عناصر معماری، تزئینات و وحدت و تنوع تقسیم نمود. منظور از فرم معماری، بیان معماری از طریق خط و سطح و فرم می‌باشد که از نظم حسی به وجود می‌آید و اتحادی قوی بین فرم و فضا ایجاد می‌کند؛ منظور از هندسه، اندازه و شکل می‌باشد، که هندسه و تناسب جزء جدانشدنی معماری هستند؛ منظور از عناصر معماری، عناصری مثل ابعاد و تناسب می‌باشد؛ منظور از تزئینات تلفیق بنا با تزئینات است که می‌بایست به گونه‌ای باشد که به استحکام بنا کمک کند؛ منظور از وحدت و تنوع این است که ساختمان باید به گونه‌ای طراحی شود که خود را به عنوان یک کلیت مطرح کند. مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی در شکل ۳، جمع‌آوری شده‌است.

شکل ۳: مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی‌گرا

۴-۲- معماری پهلوی

معماری ایران از اواخر دوره قاجار و شروع دوره پهلوی دچار هرج و مرج و آشفتگی بسیاری شد. در معماری پهلوی ساختمان‌هایی احداث شد که هر کدام بیانگر یکی از مکاتب فکری دوره‌هایی مشخص از تاریخ ایران هستند؛ کاخ مرمر به تقلید از معماری سنتی و عمارت شهربانی کل کشور به تقلید از تخت جمشید و ساختمان‌های بلدیة (شهرداری) و پستخانه به شمال و جنوب میدان امام (سپه) به تقلید از معماری نئوکلاسیک فرانسه ساخته شدند. در معماری پهلوی تلاش می‌شد که پیوندی بین سه طیف فکری به وجود آید؛ ساختمان‌های وزارت امور خارجه، اداره پست، صندوق پس‌انداز بانک ملی را در واقع می‌توان به عنوان نمونه اینگونه ساختمان‌های التقاطی نام برد. این گرایش‌های متفاوت و بعضاً متضاد در معماری این دوره ناشی از اختلاف در گرایش‌های سیاسی و ایدئولوژیک این عصر از تاریخ ایران است که ریشه در جریان‌های عقیدتی-سیاسی اواخر دوره قاجار و اوایل دوران پهلوی دارد. (کاظم‌زاده، ۱۳۹۹، ۵)

این جریان‌ها را می‌توان به سه گروه سنت‌گرایان، غرب‌گرایان و ملی‌گرایان تقسیم نمود که در جدول ۲، به طور کامل به آنها اشاره شده‌است.

جدول ۲: جریان‌های عقیدتی-سیاسی در پهلوی (با برداشتی کلی از کابلی، ۱۳۹۸، ۱۰)

ردیف	نام جریان	توضیحات
۱	سنت‌گرایان	اساس تفکر سیاسی و بینش دینی این گروه، هماهنگی دین با سیاست و احیاء و توسعه سنت‌های هزار ساله جامعه ایرانی بود. پرچمداران این نهضت در آن برهه از زمان شیخ فضل‌الله نوری سید حسین مدرس بودند.
۲	غرب‌گرایان	اساس ذهنیت این گروه، به گفته تقی زاده، بر تقلید از فرق سر تا انگشت پا از غرب در همه شئون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی بود. هسته اصلی این گروه را تحصیل‌کردگان ایرانی تشکیل می‌دادند که تازه از اروپا به ایران برگشته بودند.
۳	ملی‌گرایان	بنیاد فکری این گروه بازگشت به عظمت امپراتوری هخامنشی و ساسانی بوده‌است. این گروه فرهنگ اسلامی و فرهنگ اروپایی را غیرایرانی می‌دانستند و بعنوان جایگزین، بازگشت به فرهنگ آریایی ۲۵۰۰ ساله با دین و مذهب را اصل می‌دانستند. این امر ناشی از جریان‌های به اصطلاح روشنفکرانه مادی‌گرایی و توسعه و ترویج نظریات سوسیالیسم و مارکسیسم در بین طبقه تحصیل‌کرده اروپا بود. این دو جریان فکری اثبات خود را در تخریب آثار گذشته می‌دید و سعی داشت هر چه را بوی گذشته می‌داد از بین ببرد.

دوره‌ی پهلوی همچون دوره‌ی قاجار به دو دوره‌ی اصلی تقسیم می‌شود؛ ۱- دوره‌ی پهلوی اول، ۲- دوره‌ی پهلوی دوم. ویژگی‌های هریک از این دو دوره را می‌توان در جدول ۳، جمع‌بندی نمود.

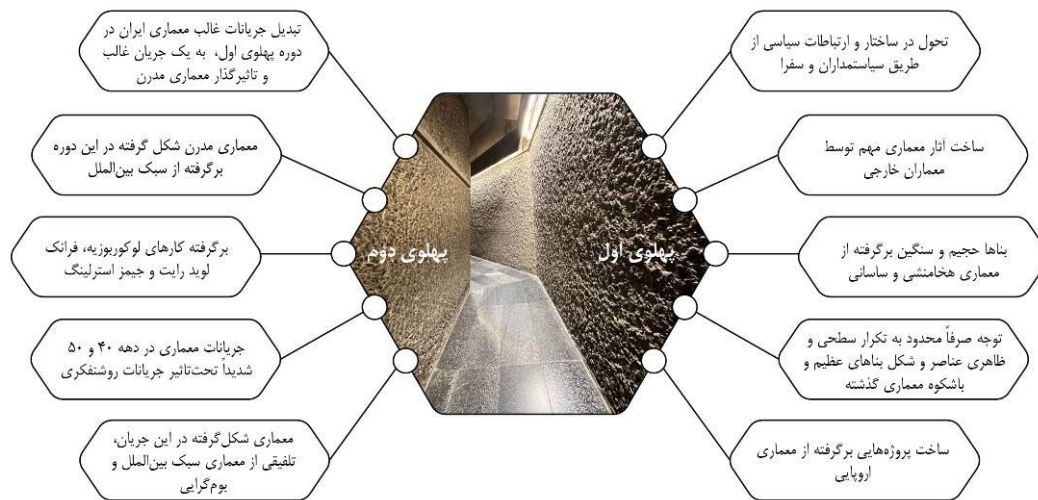
جدول ۳: سیر تحول و ویژگی‌های دوره‌ی پهلوی

دوره تاریخی	دوران سلطنت	ویژگی‌های معماری	بناهای شاخص
پهلوی اول	۱۳۲۰-۱۳۰۴	برون‌گرایی، تغییرات در حوزه طراحی پلان-ها، ساخت بناها با ترکیبی از مواد و مصالح مختلف، تحولی بی‌بدیل در طراحی نما، ایجاد پنجره و بالکن (تمایل به برون‌گرا شدن)، تغییرات در تزئینات، ایجاد خیابان‌ها، نمادهای جدید شهری	مقبره حافظ، مقبره بابا طاهر، دبیرستان البرز، دبیرستان انوشیروان، موزه ایران باستان، عمارت بهارستان، آرامگاه سعدی، ایستگاه راه‌آهن تهران، ساختمان بانک ملی ایران، ساختمان شهرداری ارومیه
پهلوی دوم	۱۳۵۷-۱۳۲۰	نگاه نوستالژیک به معماری گذشته، رویکرد تقلیدی، نگاه توسعه‌گرایانه به معماری و شهرسازی و توجه به شهرسازی و منشور آتن	آرامگاه خیام نیشابوری، مقبره بوعلی سینا، آرامگاه نادرشاه، آرامگاه کمال‌الملک، موزه فرش، موزه هنرهای معاصر تهران، مسجد دانشگاه جندی شاپور، بنای موزه آذربایجان در تبریز، ساختمان مجلس سنا شورای اسلامی، ساختمان شعبه مرکزی بانک سپه اصفهان

در دوره پهلوی اول (۱۳۰۴ الی ۱۳۲۰)، تحولات فرهنگی و اجتماعی بازتاب زیادی در معماری مسکن این دوره داشت. معماری این دوره حاصل تحول اندیشه‌ای اجتماعی بود که اندک اندک از دوره‌ی قاجار آغاز و با روی کار آمدن حکومت پهلوی به حرکتی پرشتاب تبدیل شد. تحول در ساختار و ارتباطات سیاسی از طریق سیاستمداران و سفرا، تحول در نگرش‌های اقتصادی از طریق بازرگانان و پیوندهای تازه‌ی اقتصادی، تجاری و تحول در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی به

سبب وجود روشنفکران و تربیت یافتگان جدید شهرنشین تماماً زمینه‌ای برای اصلاحات و نوسازی فراهم ساخت. در این دوره، آثار مهم معماری معاصر ایران غالباً به سفارش حاکم (پهلوی اول) به دست معماران خارجی ساخته می‌شد، بناهایی با معماری حجیم و سنگین که در آنها سعی شده بود معماری گذشته ایران، به ویژه معماری دوران هخامنشی و معماری دوران ساسانی مورد توجه قرار گیرد، توجه صرفاً محدود به تکرار سطحی و ظاهری عناصر و شکل بناهای عظیم و باشکوه معماری گذشته ایران. البته در این دوره کارهای دیگری نیز ساخته شدند که در آنها عناصری از معماری دوره اسلام با عناصری از معماری اروپایی درهم آمیخته شده بود.

جریانات غالب معماری ایران در دوره پهلوی اول، در دوره پهلوی دوم به یک جریان غالب و تاثیرگذار معماری مدرن تبدیل می‌شود. معماری مدرن شکل گرفته در این دوره، عمدتاً از مجرای کارهای معماران و اندیشه‌های جریان‌ساز اروپا از جمله سبک بین‌المللی، مدرسه باهاوس، کارهای لوکوربوزیه، فرانک لوید رایت و جیمز استرلینگ حمایت می‌شد. ماحصل آن صورت ایرانی معماری مدرن بود که با عنوان معماری شبه مدرنیستی نام‌گذاری گردید. جریانی موازی با جو غالب معماری مدرن ایران که عمدتاً از طریق تحصیل کرده‌های ایرانی چه در داخل و چه در خارج حمایت می‌شد، که بین دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ خورشیدی شکل گرفت و شدیداً تحت‌تاثیر جریانات روشنفکری ایران در دهه‌های مذکور بود. معماری شکل گرفته در این جریان، تلفیقی از معماری سبک بین‌الملل و بوم‌گرایی بود. اکثر آثار این جریان را تحت‌تاثیر اندیشه‌ها و مباحث مطرح‌شده اروپای بعد از مدرن و مباحث مطرح شده در پست‌مدرن می‌دانند. تفاوت‌های مهم معماری این دو دوره را می‌توان در شکل ۴، تقسیم‌بندی نمود.

شکل ۴: تفاوت‌های معماری دوره‌ی پهلوی اول و دوم

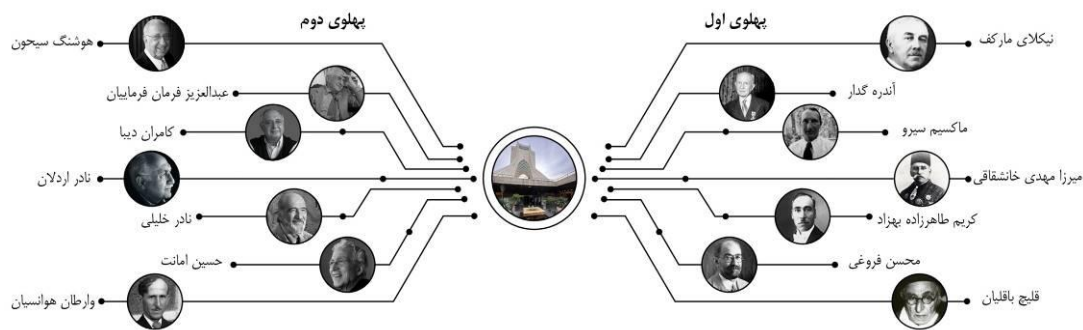
سبک‌های معماری موجود در این دو دوره نیز تفاوت‌های بسیاری دارند که در جدول ۴، به آنها اشاره شده‌است.

جدول ۴: سبک‌های معماری در دوره‌ی پهلوی اول و دوم

دوره	گرایش‌ها و سبک‌ها	توضیحات
پهلوی اول	سبک ملی	الگوبرداری از معماری دوره هخامنشی و ساسانی با گرایش باستان‌گرایی
	معماری مدرن و معماری نئوکلاسیک	بهره‌گیری از سبک‌های نئوکلاسیک و معماری مدرن مانند سبک آرت‌دکو و بین‌الملل

معماری تلفیقی	تلفیق معماری سنتی و تاریخی ایران با معماری معاصر غربی
پهلوی دوم	در دوره پهلوی دوم نیز گرایش به معماری سنتی با نگرش به معماری باستانی ایرانی همچنان به قوت خود باقی بود. با این وجود این نوع معماری بیشتر در بناهای عمومی مذهبی و غیرمذهبی مشاهده می‌گردید.
معماری مدرن و شبه مدرنیستی	سبک بین‌الملل در این دوره رواجی تام داشت و فرم از کارکرد تبعیت می‌کرد و روز به روز بر تعداد بناهایی که به زیبایی‌شناسی مهندسی وفادار بودند افزوده می‌گردید. اما در همان زمان روند دیگری در کنار روند ذکرشده ظهور می‌نمود، که معماران ایران تحصیل کرده داخل و خارج از کشور طراحی می‌کردند. از سال ۱۳۵۰ خورشیدی به بعد که معماری مدرن سال‌های آخر خود را می‌گذراند معماری شبه‌مدرنیستی ایران، که از آن با نام معماری بوم‌گرا یاد می‌شود، در صدد ارج نهادن به هویت اصیل و راستین خویش و آرزوی بازگشت به سنت فرهنگی آلوده نشده بومی بوده‌است پدیدار شد.

علاوه بر سبک‌ها و شیوه‌های معماری مطرح‌شده در دوره‌ی اول و دوم پهلوی، معماران متفاوتی در این دوره مطرح بوده‌اند. در دوره‌ی اول معمارانی همچون نیکلای مارکف، آندره گدار، ماکسیم سیرو، میرزا مهدی خانشقاقی، کریم طاهرزاده بهزاد، محسن فروغی و قلیچ باقلیان کار می‌کردند. در دوره‌ی دوم پهلوی نیز معمارانی همچون هوشنگ سیحون، عبدالعزیز فرمان‌فرمایان، کامران دیبا، نادر اردلان، نادر خلیلی، حسین امانت و وارطان هوانسیان دارای پروژه‌های مطرح در ایران بودند. عکس و سیرت‌حول هریک از معماران ذکرشده در شکل ۵، گردآوری شده‌است.

شکل ۵: معماران دوره‌ی پهلوی اول و دوم

با توجه به مطالب مطرح‌شده، می‌توان رویکردهای نظری و اجتماعی مربوطه در این دو دوره را در جدول شماره ۵، جمع‌بندی نمود.

جدول ۵: جمع‌بندی رویکردهای اجتماعی و نظری تأثیرگذار بر معماری دوره پهلوی

نام دوره معماری	رویکردهای نظری و اجتماعی تأثیرگذار بر معماری دوره مربوطه	تأثیرات و ویژگی‌های مهم رویکردهای نظری و اجتماعی مربوطه در دوره مورد نظر
معماری دوره پهلوی اول	رویکرد مدرن	با نفوذ معماری غرب در این دوره، بناهای دولتی و حکومتی متأثر از معماری مدرن در دو شیوه مختلف طراحی شدند: <u>گونه اول:</u> با بیان اکسپرسیونیستی که متأثر از معماری نئوکلاسیک و اکسپرسیونیستی و نئوگوتیک آلمان بود، طراحی شد. در اغلب این بناها تأکید بر محور تقارن و تجميع عناصر اصلی در مرکز بنا، یک نوع تقارن شدید و باشکوه و عظمت زیاد به وجود می‌آمد؛ که ویژگی‌های کلی این بنا عبارت‌اند از: پلان و نمای متقارن، سه‌وجهی بودن نما و پلان، تأکید بر تقسیم‌بندی و

		خطوط عمودی در نما، ارتفاع زیاد فضای داخلی و بام شیبدار. <u>گونه دوم:</u> با بهره‌گیری از معماری غربی به ویژه سبک آرت‌دکو و سبک مدرن با استفاده از فرم‌های دکوراتیو و تزئینات زیاد و خطوط منحنی و عدم استفاده از تقارن، سعی در ایجاد سبکی متفاوت در معماری ایران داشتند. ویژگی‌های این سبک عبارت‌اند از: فرم‌ها و ترکیبات حجمی زیاد، برج‌های مرتفع به صورت پلکانی، تزئینات جدید با اشکال صنعتی فلزی، نمای سنگی، آجر و سیمانی و بام مسطح یا شیبدار.
معماری دوره پهلوی دوم	رویکرد معماری اسلامی و سنت‌گرایانه	با ورود تکنولوژی و تجهیزات مدرن و حذف کارکردهای قدیمی و سنتی معماری با رویکرد اسلامی و سنتی در این دوره با عملکردهای جدید و مصالح نوین و روش اجرای مدرن درهم آمیخته شد. در کل ویژگی‌های این رویکرد را می‌توان به صورت زیر عنوان کرد: نماها و نمادهای قالب بنا به تبعیت از معماری دروهی اسلامی طراحی شد، پلان‌ها به صورت برون‌گرا و با عملکرد نوین، از مصالح سنتی مانند آجر در نما و از مصالح مدرن در ساختار اصلی بنا استفاده شد، استفاده از تزئینات اسلامی و کاشی‌های لعابدار و نقوش اسلامی در نمای ساختمان انجام گرفت.
	رویکرد مدرن‌گرایی	با رشد سریع شهرنشینی و صنعتی‌شدن و رشد روزافزون جمعیت در این دوره، در عرصه طراحی ساختمان‌های دولتی و حکومتی بیشتر سبک بین‌الملل غربی رواج یافت. در حالت کلی ویژگی‌های این بناها عبارت‌اند از: اسکلت اصلی بنا فلزی، پوشش و نما بیشتر از سنگ پلاک و بتن نمایان، استفاده از مصالح و فناوری‌های نوین در اجرا.
	رویکرد شبه مدرنیسم ایرانی	این رویکرد در معماری بیشتر از دهه پنجاه شمسی ظهور یافت. در این دوره برخی از معماران سعی داشتند با پیوند معماری سنتی ایران با معماری مدرن آثار متفاوتی طراحی کنند. این معماران با بهره‌گیری از عناصر و تزئینات معماری سنتی ایران و تلفیق آن با مصالح و عناصر معماری مدرن سعی در ایجاد یک رابطه منطقی بین این دو سبک معماری داشتند. این معماری به نام معماری بوم‌گرا شهرت یافت و به نوعی ادامه‌دهنده گرایش باستان‌گرایانه دوره پهلوی اول بود که سعی داشت با تلفیق معماری مدرن بناهای جدید خلق کند. در حالت کلی ویژگی‌های این بناها عبارت‌اند از: طرح کلی بنا با خلق معماری مدرن و تلفیق آن با ویژگی‌های فرهنگی ایران اجرا می‌شد، در طراحی کالبدی بنا از تلفیق سبک مدرن با رویکرد معماری سنتی و اسلامی استفاده می‌شد، از تزئینات و نمادهای معماری اسلامی پیش از اسلام به کار گرفته می‌شد، از مصالح و فناوری‌های مدرن در برنامه‌ها استفاده می‌گردید.

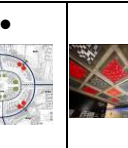
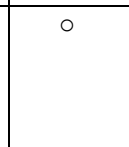
۵- بحث و یافته‌ها

بناهای زیادی در دوره‌ی پهلوی، ساخته شده‌اند؛ از جمله: مقبره حافظ، مقبره بابا طاهر، دبیرستان البرز، دبیرستان انوشیروان، موزه ایران باستان، عمارت بهارستان، آرامگاه سعدی، ایستگاه راه آهن تهران، ساختمان بانک ملی ایران، ساختمان شهرداری ارومیه، آرامگاه خیام نیشابوری، مقبره بوعلی سینا، آرامگاه نادرشاه، آرامگاه کمال الملک، موزه فرش، موزه هنرهای معاصر تهران، مسجد دانشگاه جندی شاپور، بنای موزه آذربایجان در تبریز، ساختمان مجلس سنا شورای اسلامی و ساختمان شعبه مرکزی بانک سپه اصفهان؛ که از بین تمامی این بناها، بناهایی مورد تحلیل قرار گرفتند که در یک محدوده‌ی جغرافیایی در تهران واقع شده‌اند و نکته‌ی مهم در انتخاب نمونه‌های موردی این امر است که از میان

تمامی معماری‌هایی که در این دوره مطرح بوده‌اند و آثار شاخصی داشتند؛ از آثار هر فرد تنها یک بنا مورد تحلیل قرار گرفته است تا برای نتیجه‌گیری نهایی آثار معماران مختلفی سنجیده شود تا صحت نتیجه‌گیری افزایش یابد. تحلیل هریک از نمونه‌های انتخابی بر طبق زیبایی‌شناسی عینی‌گرا در جدول ۶، مشاهده می‌شود.

جدول ۶: تحلیل مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی‌گرا در بناهای پهلوی در تهران

دوره زمانی	بناها	تصویر	مولفه‌های زیبایی‌شناسی عینی‌گرا					توضیحات
			فرم معماری	هندسه	عناصر معماری	تزئینات	وحدت و تنوع	
اول	دبیرستان البرز				● ○	●	●	این بنا از لحاظ فرمی، بین فرم و فضا اتحاد دارد؛ ابعاد و تناسب‌پذیر آن رعایت شده ولی از نمادهای خاصی در آن استفاده نشده است و در نهایت بین کلیه اجزا وحدتی برقرار است که باعث ارتقاء کیفیت محیط شده است.
	موزه ایران باستان				●	●	●	در این بنا بیان معماری از طریق خط و سطح صورت گرفته، بنا دارای تناسب و وحدت است ولی تزئینات و عناصر معماری به خصوصی در آن استفاده نشده است.
	ایستگاه راه‌آهن				●	●	●	در این بنا اتحاد عمیقی بین فرم و فضا وجود دارد، تمامی بنا از علوم ریاضی پیروی می‌کند و دارای وحدت می‌باشد اما تزئینات و عناصر معماری خاصی ندارد.
	بانک ملی ایران				○	●	●	بیان معماری در این بنا از طریق خط و سطح و فرم می‌باشد، الحاقات بنا بر ادراک زیبایی‌شناسی موثرند، تزئینات جزئی از بناست و به استحکام بنا کمک می‌کند و کل بنا دارای وحدت می‌باشد.
دوم	موزه فرش				● ●	● ●	● ●	در این بنا بین فرم و فضا اتحاد وجود دارد، هندسه و تناسب جزء جدانشدنی ساختمان هستند، تزئینات به استحکام بنا کمک می‌کند و دارای وحدت است. ۳۳
	موزه هنرهای معاصر				● ●	● ●	● ●	در این بنا بین فرم و فضا وحدت وجود دارد و خود را به عنوان یک کلیت مطرح می‌کند، تناسب جزء جدانشدنی آن است، الحاقات و تزئینات بایکدیگر هماهنگ است.

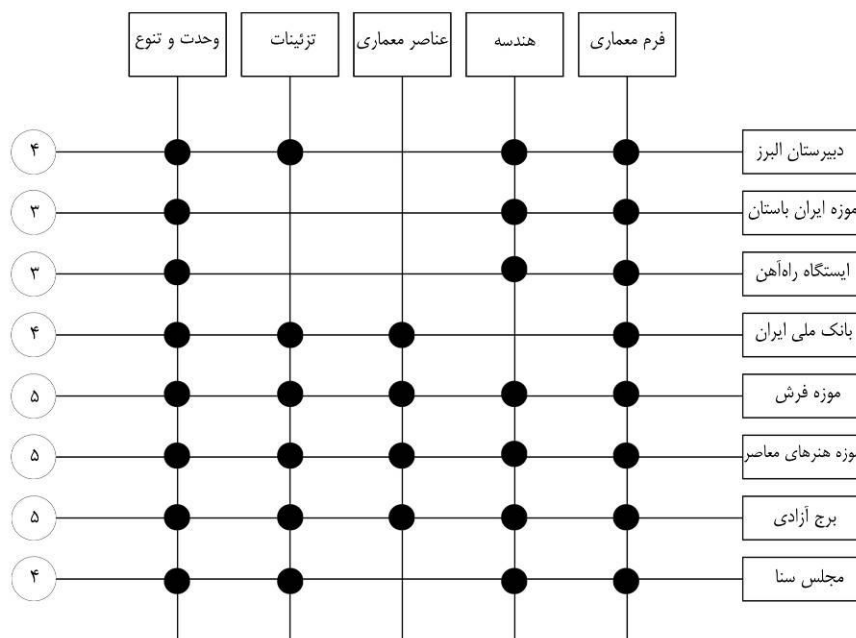
برج آزادی						بیان معماری از طریق خط و فرم صورت گرفته، هندسه و تناسب جزء جدانشدنی آن است، تزئینات در راستای استحکام بنا است.
مجلس سنا						این بنا بین فرم و فضا اتحاد عمیقی وجود دارد، الحاقات و تزئینات بنا با معماری هماهنگ بوده و به استحکام بنا کمک می‌کند، در کل وحدت و تنوع باعث ارتقاء کیفیت محیط می‌شود.

۶- نتیجه‌گیری

مولفه‌های زیبایی‌شناسی از دیدگاه عینی‌گرایی بر عواملی همچون فرم معماری، هندسه، عناصر معماری، تزئینات، وحدت و تنوع استوار هستند. فرم معماری اولین مولفه‌ی مهم در ادراک زیبایی‌شناسی عینی‌گرا می‌باشد که در آن به ساختار محیط توجه بالایی می‌شود، ارزش فرم از نظم هندسی به وجود می‌آید، بیان معماری از طریق کارکرد خط و سطح و فرم به دست می‌آید؛ در واقع اتحاد فرم و فضا در یک وجود واحد است. هندسه به معنی اندازه، شکل و علوم ریاضی است؛ وجود رابط‌های مناسب بین اجزاء معماری به صورت جزء و در نهایت با کل اثر نمایانگر زیبایی‌شناسی عینی‌گرا در بنا می‌باشد. عناصر معماری بخش اعظمی از زیبایی‌شناسی عینی‌گرا را دارا می‌باشد. عناصر معماری به سه بخش عناصر اصلی، عناصر مفهومی و الحاقات تقسیم می‌شود؛ که وجود هریک از سه بخش در کنار یکدیگر باعث ادراک زیبایی‌شناسی عینی‌گرا می‌شود. تزئینات جزئی جدایی‌ناپذیر از معماری است که تنها بخشی از ادراک معماری است که به وضوح و برای همه‌ی افراد قابل درک است؛ تزئینات باید هماهنگ با اثر باشد و گویی جزئی از خود بنا باشد تا باعث ادراک زیبایی‌شناسی عینی‌گرا شود. وحدت و تنوع نیز عامل مهم دیگری در زیبایی‌شناسی عینی‌گرا می‌باشد که در وهله‌ی اول قابل تشخیص نیست و ادراک آن به صورت ناخودآگاه صورت می‌گیرد؛ در واقع تعادل میان وحدت و تنوع است که باعث ارتقاء کیفیت محیط می‌شود.

معماری پهلوی دارای مکاتب مختلف فکری متفاوتی است و جریانات فکری و معماری صورت گرفته در این دوره شامل سه گروه سنت‌گرایان، غرب‌گرایان و ملی‌گرایان می‌شود. سنت‌گرایان، اعتقاد به هماهنگی دین با سیاست داشته و سعی در توسعه سنت‌های هزار ساله جامعه ایران داشتند. غرب‌گرایان افرادی بودند که به تازگی از اروپا برگشته بودند و سعی داشتند اصول فکری غربیان را در ایران وارد کنند. ملی‌گرایان نیز سعی در بازگشت عظمت امپراتوری هخامنشی و ساسانی داشتند. تقابل بین این سه گروه فکری در این برهه‌ی زمانی، در ایران باعث شد که افراد شاهد هرج و مرج فکری زیادی در جامعه و علی‌الخصوص در معماری باشند. معماری پهلوی بر اساس همین رویکردهای فکری به دو دوره تقسیم می‌شود. دوره‌ی اول حاصل از تحول اندیشه‌های اجتماعی و اقتصادی فراوانی بود که در نهایت تاثیر هریک از موضوعات باعث شد تا افراد شاهد معماری‌های متفاوت‌تری نسبت به قبل باشند. شاخصه‌های معماری این دوره برون‌گرایی، ساخت بناها با ترکیب مصالح متفاوت، تغییر در تزئینات و تحول در بنا می‌باشد. جریانات غالب معماری ایران در دوره‌ی پهلوی اول، در دوره‌ی پهلوی دوم به یک جریان غالب و تاثیرگذار معماری مدرن تبدیل شد؛ این دوره بسیار تحت تاثیر غرب-گرایان و تقلید از جریان‌های روشنفکری معماری اروپایی می‌باشد. در واقع این دوره نگاهی توسعه‌گرایانه به معماری، شهرسازی و منشور آتن داشت؛ که معماری این دوره را شکل داد.

با تحلیل مفاهیم بنیادین زیبایی‌شناسی عینی مانند فرم معماری، هندسه، عناصر معماری، تزئینات، وحدت و تنوع در بناهای دوره‌ی اول و دوم پهلوی می‌توان دریافت که مولفه‌ی فرم معماری و وحدت و تنوع در تمامی بناها وجود دارد و امری مهم و اساسی در ادراک زیبایی‌شناسی عینی‌گرا می‌باشد و بعد از آن هندسه و تزئینات در درجه‌ی دوم هستند و باعث ادراک زیبایی‌شناسی عینی‌گرا می‌شوند. همچنین می‌توان دریافت نمود که سه بنای موزه فرش، برج آزادی و موزه‌ی هنرهای معاصر هریک از پنج مولفه‌ی زیبایی‌شناسی عینی‌گرا را دارا می‌باشند. جمع‌بندی مولفه‌های عینی‌گرا در بناهای دوره‌ی پهلوی در شکل ۶ جمع‌آوری شده‌است.

شکل ۶: جمع‌بندی مولفه‌های عینی‌گرا در بناهای دوره‌ی اول و دوم پهلوی در شهر تهران

۷- پی‌نوشت

Sophist [۳]	Pythagoras [۲]	Aesthetics [۱]
William Orney [۶]	Basil [۵]	Marcus Vitruvius Pollio [۴]
Nicholas of Cusa [۹]	Fitch [۸]	Leon Battista Alberti [۷]
François Blondel [۱۲]	Oklo Peru [۱۱]	Giordano Bruno [۱۰]
Immanuel Kant [۱۵]	Francis Hutcheson [۱۴]	Brizo [۱۳]

۸-ماخذ

- افشاری بصیر، محمدرضا؛ فروتن، منوچهر؛ سروش، محمدمهدی (۱۴۰۲)، واکاوی نشانه‌شناسی تحول معنای اجتماعی - فرهنگی خانه‌های شهری همدان در سه دوره قاجار، پهلوی و معاصر، نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۲(۳): ۱۴۹۹-۱۵۰۳. <https://doi.org/10.30489/scs.2023.415033.1499>
- افشاری، نورمحمد؛ کلهرنیا، بیژن؛ نوری، سیدعلی (۱۳۹۹). تحلیل کیفی بناهای عمومی معماری معاصر ایران در دوره‌ی پهلوی دوم با رویکرد تکتونیک معماری، باغ نظر، ۱۷(۹۰).
- اسفندیاری، سیمین (۱۳۹۲)، تطبیق زیبایی‌شناسی در فلسفه افلاطون و دکارت، نشریه فلسفه، شماره ۱.
- امامی کوپائی، سمانه؛ نوروز برازجانی، ویدا (۱۳۹۹)، پیوند زیبایی و سه‌گانه شکل، عملکرد و معنا. تفسیری پدیدارشناسانه از تجربه‌ی زیبایی‌شناسی حضور در پل خواجه‌ی اصفهان، نشریه باغ نظر، ۱۷(۸۷). <https://doi.org/10.22034/bagh.2020.231908.4590>
- باور، سیروس (۱۳۹۸). معماری در دوره پهلوی دوم، معماری و فرهنگ، ۸(۱۸).
- بهزاد پور، محمد؛ دوگر، مریم؛ سلیمانی، مهناز (۱۴۰۰)، سیر تحول هویت معماری شهر تهران در خانه‌های دوره قاجار تا پهلوی دوم (نمونه موردی: خانه امام‌جمعه تهران دوره قاجار و خانه تیمورتاش دوره پهلوی اول)، نشریه پژوهش در مهندسی عمران و معماری ایران، ۶(۲۳). <https://doi.org/10.52547/jicea.6.23.13>
- خرسندنیکو، مرتضی؛ سیکرو، دلارام (۱۴۰۲). سطوح اثر بخشی ساختار قدرت بر معماری دوره پهلوی اول، باغ نظر، ۲۰(۱۲۴). <https://doi.org/10.22034/bagh.2023.336113.5292>
- خلوصی، امیرحسین؛ بهزادفر، مصطفی؛ محمدی، مریم (۱۳۹۳)، تبیین عوامل مؤثر بر طراحی بدنه خیابانی مبتنی بر دلالت‌های زیبایی‌شناسانه نمونه موردی: خیابان بهار، منطقه ۷ شهرداری تهران، ۲(۱).
- رضوانی آهنگرکلایی، حبیبه؛ اردلانی، حسین (۱۴۰۱)، زیبایی‌شناسی با تمرکز بر مفهوم اخلاق از منظر یوریکو سایتو، نشریه کیمیای هنر، جلد ۱۱، شماره ۴۳. <https://doi.org/10.22034/kimiahon.2022.310340.1610.43>
- زرکش، افسانه (۱۳۹۱). علل تاثیر بناهای دولتی و عمومی بر معماری بناهای خصوصی در دوره پهلوی دوم، باغ نظر، ۹(۲۲).
- شفيعی، سحر؛ شقاقی، شهریار؛ زیبان، فرشته (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل چگونگی تحولات نماهای شهر تبریز و تاثیر آن در فضاهای شهری از دوران پهلوی تا اکنون ۱۴۰۱، مطالعات میان رشته‌ای معماری ایران، ۱(۲). <https://doi.org/10.48301/isias.2022.348633.1026>
- شیرازی، علی اصغر؛ یونسی، میلاد (۱۳۹۹). تاثیر ملی‌گرایی بر معماری بناهای حکومتی دوره پهلوی اول، مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۱(۴): ۱۶۴۳-۱۹۱۷. https://doi.org/10.30495/iic_studies.2021.1917711.1643
- طوفان، سحر؛ معماری، حسن؛ ستارزاده، داریوش؛ فرامرزی، مهسا (۱۴۰۱)، تاثیر مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ابعاد ادراکی مخاطب بر کیفیت معنایی معماری یادمان‌های معاصر، دوفصلنامه اندیشه معماری، ۶(۱۲). <https://doi.org/10.30495/aam.2021.1929944.1165>
- کریمی، محمدصادق؛ مرادی، ابراهیم (۱۳۹۹)، بازشناخت ابعاد عینی و ذهنی زیبایی‌شناسی معماری اسلامی در دوران معاصر، نشریه علمی - پژوهشی مطالعات هنر اسلامی، ۱۶(۳۷). <https://doi.org/10.22051/jias.2020.26442.1402>
- کریمی مشاور، مهرداد (۱۳۹۲)، رویکردها و روش‌ها در زیبایی‌شناسی شهری، نشریه باغ نظر، ۱۰(۲۴).
- کوتی، جواهر؛ صابرزاد، ژاله؛ متین، مهرداد (۱۴۰۲)، استفاده از روش چیدمان فضا در سلسله‌مراتب ورودی خانه‌های تهران اواخر قاجار و پهلوی اول با تأکید بر محرمیت، ۲۰(۱۲۳). <https://doi.org/10.22034/bagh.2023.340243.5312>

- کیانی، مصطفی (۱۳۹۹). تاثیر باستان‌گرایی بر معماری دوره پهلوی اول، تاریخ معاصر ایران، ۲۰ (۳۲).
- کیانی، مصطفی (۱۳۹۲). جایگاه هنر آجرکاری تزئینی در معماری دوره پهلوی اول، هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۱۸ (۱).
- منصوری، رضوانه؛ حبیب، فرح؛ شاهچراغی، آزاده (۱۴۰۱)، اعتبارسنجی مدل مفهومی متأثر از زیبایی‌شناسی محیطی در روح مکان آثار فرهنگی معماری معاصر ایران، مطالعات هنر اسلامی، ۴۷ (۱۹).
- موسویان، سمیه؛ امین‌زاده گوهرریزی، بهناز (۱۴۰۱)، تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی معماری مبتنی بر تجربه مخاطب (موردپژوهی: بناهای فرهنگی شاخص در شهر تهران)، نشریه باغ نظر، ۱۹ (۱۱۳).
<https://doi.org/10.22034/bagh.2022.316886.5057>
- موسویان، سمیه؛ امین‌زاده گوهرریزی، بهناز؛ شاهچراغی، آزاده (۱۴۰۰)، گونه‌شناسی و مقایسه تطبیقی رویکردهای پژوهشی در مطالعات حوزه زیبایی‌شناسی معماری، نشریه باغ نظر، ۱۸ (۹۵).
<https://doi.org/10.22034/bagh.2021.272186.4800>
- میرزاحسینی، مرتضی؛ سلطان‌زاده، حسین (۱۴۰۰). تبیین نقش معماری نازی بر معماری بناهای دولتی ایران (دوره پهلوی اول، بین سال‌های ۱۳۱۲ تا ۱۳۲۰)، باغ نظر، ۱۸ (۹۵).
- میری‌نژاد، سهیل (۱۳۹۷). رمانتیسم در معماری معاصر ایران (با تاکید بر معماری دوره پهلوی دوم پس از سال ۱۳۳۲ شمسی)، هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۱۸ (۱).
- نازی قمی، مسعود (۱۳۹۴). نقدی بر پژوهش‌های تفسیری تاریخی در خصوص معماری معاصر ایران نمونه موردی: معماری دوره پهلوی اول، مطالعات معماری ایران، ۴ (۷).
- نژادابراهیمی، احد؛ فرخی، شهین؛ شب‌آهنگ، مهسا (۱۳۹۸). الگوشناسی معماری کارخانه‌های صنعتی پهلوی اول در تبریز، نقش جهان، ۹ (۱).
- نصر، سها (۱۴۰۰). نگاهی به معماری ایران در دوره پهلوی، راه و ساختمان، ۱۸ (۴۳).

Analysis of Objectivist Aesthetics in Pahlavi Architecture in Tehran

Roya Keyhani¹

Leila Zare² (corresponding author)

Abstract:

The present study analyzes aesthetics from the perspective of objectivism in the architecture of the Pahlavi period in Tehran. One of the most prominent and important characteristics of architecture is the creation of a beautiful building by creating a pleasant feeling in users; the science of aesthetics is also the understanding of these factors that cause the perception of beauty. In fact, aesthetics is the explanation of the process of why beauty exists and how people understand and analyze it in dealing with the work. There are two different perspectives for understanding aesthetics; objectivist and subjective. The objective perspective is influenced by mental thoughts that the mind cannot understand the beauty of matter without manifestation and objectification, but the subjective perspective is very complex and culture and lived patterns are also involved in perception, which is the result of observation and experiment; therefore, in this study, considering the non-generalizability of subjective aesthetics, by looking at the historical architecture of the Pahlavi period with an objective perspective, the intention is to analyze the aesthetics of selected buildings. The architecture of Pahlavi houses has also undergone a fundamental change and transformation in Tehran; the architecture of this period is divided into two parts, the first and second; in the present study, the aesthetic course of this period is intended to be investigated by analyzing the aesthetics of the buildings of the first and second Pahlavi periods. This study, considering the qualitative tradition of research and using an analytical-descriptive and comparative method, based on library studies, data analysis and field observations, is trying to examine the objective aesthetic characteristics of eight buildings of the Pahlavi period, which are Alborz High School, Iran-Antiquity Museum, Railway Station, National Bank of Iran Building, Carpet Museum, Contemporary Arts Museum, Azadi Tower and Senate Building. The results show that the aesthetic component of architectural form and unity and diversity exists in all buildings and is essential in the formation and perception of these buildings.

Keywords: Objectivist aesthetics, Pahlavi houses, Pahlavi house architecture, aesthetic analysis.

¹: PhD Researcher in Architecture, Faculty of Art and Architecture, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

² : Assistant professor of creative economy research center of west Tehran branch, Islamic Azad university, Tehran, Iran (Email: zare@wtiau.ac.ir)